

5. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за ред. В.В.Комарова : Одісsey, 2001. – 467 с.
6. Стрелов И.М. Обязанности по доказыванию при рассмотрении и разрешении гражданских дел : Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. СПб, 2005. – 18 с.
7. Треушников М.К. Судебные доказательства. – М., 2005. – 310 с.
8. Белых Ю.П. Судебное исследование аудиодокументов (процессуально-криминалистический аспект) / Ю.П. Белых // Эксперт-криминалист. – 2006. – № 4. – С. 21–24.
9. Боннер А.Т. Аудио- и видеозаписи как доказательство в гражданском и арбитражном процессе / А.Т. Боннер // Законодательство. 2008. – № 3. – С. 80–84.
10. Решетникова И.В. Доказывание в гражданском процессе: Учеб.-практ. пособие. М., 2010. – 265 с.
11. Треушников М.К. Доказательства и доказывание в советском гражданском процессе. – М., 1982. – 214 с.
12. Цивільний процес України : академічний курс : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; [за ред. С.Я. Фурси]. – К. : Видавець Фурса С.Я. : КНТ, 2009. – 848 с.
13. Коваленко А.Г. Комплексное исследование института доказывания в гражданском и арбитражном процессе : Автореф. дисс. ... д-ра. юрид. наук. СПб., 2003. – 28 с.
14. Лукьянова И.М. Доказательства в арбитражном процессе : Дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2003. – 214 с.

УДК 343.152

Е. Шевченко,

здобувач

Національної академії прокуратури України

ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ ВИПРАВДУВАЛЬНОГО ВИРОКУ

Належне виконання будь-якого судового рішення є однією із беззаперечних цінностей цілої низки європейських країн. Зокрема, про це свідчить те, що даному питанню була приділена окрема увага. Мова йдеться про ухвалення 9 вересня 2003 року Комітетом Міністрів Ради Європи Рекомендації Rec (2003) 17 щодо примусового виконання (далі – Рекомендація Rec (2003) 17) [1], де звернуто увагу на необхідності вдосконалення порядку виконання судових рішень з метою забезпечення їх належної, дієвої та ефективної реалізації.

Що ж до самих цих встановлених Рекомендацією Rec (2003) 17 міжнародних стандартів виконання судових рішень, то ними є необхідність: 1) чіткого визначення й підкріплення чіткими правовими нормами повноважень, прав та обов'язків сторін і третіх осіб (п. а ч. 1 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17); 2) існування достатньо детальних норм законодавства відповідного права й судових рішень, для того, щоб процедура виконання характеризувалася правовою передбачуваністю й прозорістю, а також скільки можливо, була прогнозованою й ефективною (п. б ч. 1 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17); 3) неможливості відкладання виконання судового рішення, якщо для цього немає підстав

(п. f ч. 1 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17); 4) у відповідних випадках – врахування інтересів третіх осіб (п. g ч. 1 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17).

В зв'язку з цим процедура виконання судового рішення повинна: 1) бути чітко визначеною (п. а ч. 2 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17); 2) давати вичерпне визначення переліку виконавчих документів та умов набрання ними чинності (п. б ч. 2 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17); 3) чітко визначати права й обов'язки третіх осіб (п. с ч. 2 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17); 4) передбачати найбільш ефективні й підходящі засоби вручення документів (п. d ч. 2 Розділу 3 Рекомендації Rec (2003) 17).

Водночас, якщо поглянути на порядок виконання виправдувальних вироків в Україні, то можна з усією впевненістю стверджувати про те, що він не повною мірою відповідає наведеним положенням Рекомендації Rec (2003) 17. В зв'язку з чим важко стверджувати про справжнє приєднання України до Європейського співтовариства та його стандартів життя, коли національне законодавство, стосовно певних інститутів, побудовано не за алгоритмами європейського та міжнародного права.

В даному випадку відразу вкажемо, необхідність врахування положень даного міжнародного документа в частині виконання виправдувальних вироків обумовлено тим, що даний вид судового рішення жодним чином не стосується наслідку, існування якого унеможливило використання норм цього документу. Адже положення Рекомендації Res (2003) 17 не можуть розповсюджуватися лише на кримінальні провадження, в яких рішення суду пов'язано з позбавленням волі (ч. 1 Розділу II «Сфера застосування» Рекомендації Res (2003) 17).

Що ж до того, в чому саме проявляється невідповідність порядку виконання виправдувальних вироків за КПК України 2012 року [2], то спочатку розкриємо правову природу даного вироку.

Зокрема, як слушно вказує Г.І. Алейніков, «виправдувальний вирок є не лише визнання особою невинуватою у вчиненні злочину. Це також і вирішення судом цілої низки питань, які мають бути виконанні» [3].

Про доцільність притримування такого погляду свідчить те, що, відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 374 КПК України 2012 року, суддя у виправдувальному вирокі повинен прийняти рішення: 1) про поновлення в правах, обмежених під час кримінального провадження; 2) щодо заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили; 3) щодо речових доказів і документів; 4) рішення щодо процесуальних витрат.

Тобто виправдувальний вирок створює правові наслідки, що, як і при постановленні обвинувального вироку, мають бути забезпечені у виконанні. Адже, як відзначає з даного приводу Р.О. Куйбіда, лише їх виконання може забезпечити реальний захист особи від необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності, та відновлення порушених в зв'язку з цим її прав [4].

Стосовно того, чому саме виправдувальний вирок повинен бути виконаний у всіх своїх частинах, то пов'язано це з тим, що таким чином відбувається реабілітація виправданої особи [5]. При цьому, як додає В.Я. Тацій [6], при ухваленні виправдувального вироку «реабілітація» повинна бути «повною», що забезпечується виконанням всіх рішень у даному вирокі.

Визначаючи саме поняття «реабілітація», без розкриття якого неможливо й зрозуміти повне значення виправдувального вироку, то, згідно словника В.І. Даля, «реабілітація, від німецької – Rehabilitation, означає повернення в попередній стан. Ре-

абілітувати, від латинської – Rehabilitare, слід розуміти як поновити» [7]. При цьому цікавим є той факт, що згідно вже енциклопедичного словника Ф.А. Брокгауза, І.А. Ефрона, «реабілітація означає поновлення честі і права» [8].

В зв'язку з чим відмітимо, що правова природа виправдувального вироку полягає не лише у виправданні особи та звільненні її з-під варті, як це прямо вказано в ч. 3 ст. 534 КПК України 2012 року, а й ще в поновленні всіх прав і свобод, які були обмежені під час кримінального провадження.

Щодо того, як саме відбувається поновлення в правах у разі ухвалення виправдувального вироку, то відмітимо, що для цього необхідно спочатку вирішити питання стосовно заходів забезпечення кримінального провадження. Адже права і свободи учасників кримінального провадження як раз і обмежуються в разі їх застосування, про що, наприклад, свідчить ч. 1 ст. 132 КПК України 2012 року, за якою всі заходи кримінального провадження застосовуються за ухвалою слідчого судді. Тоді як відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України 2012 року саме даний суб'єкт здійснює контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Однак при розгляді даного питання звертає увагу те, що в КПК України 2012 року чіткої відповіді на це не надано. Зокрема, в п. 1 ч. 4 ст. 374 КПК України 2012 року лише вказано, що в разі ухвалення виправдувального вироку суд має прийняти рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження. Проте, яке саме, згідно кримінального процесуального законодавства, – залишається невідомим.

Шукаючи відповідь на дане питання в працях вітчизняних дослідників кримінальному процесу, то вкажемо, що з даного приводу ними розроблено єдиний висновок. Сутність його полягає в тому, що в разі постановлення виправдувального вироку всі раніше застосовані заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжні заходи, скасовуються.

Так, про це свідчить, наприклад, думка В.Г. Гончаренка [9], П.О. Кучинської [10], які стверджують, що суддя при ухваленні виправдувального вироку повинен чітко зазначити, що раніше обрані запобіжні заходи скасовуються.

Аналізуючи наведені погляди з точки зору норм КПК України 2012 року, вкажемо, що, на нашу думку, вони є аргументованими та не підлягають оспорюванню. Пов'язано це з тим, що всі заходи забезпечення, якими обмежуються фундаментальні права і свободи, відповідно до ч. 1

ст. 177 КПК України 2012 року, застосовуються стосовно підозрюваного, обвинуваченого. Тобто тієї особи, що, згідно ч. 1, 2 ст. 42 КПК України 2012 року, органами досудового розслідування вважалася причетною до вчинення злочину. Однак ухвалення виправдувального вироку, згідно вже ч. 1 ст. 373 КПК України 2012 року, – це спростовання всіх попередніх доводів сторони обвинувачення. В зв'язку з чим така особа отримує інший правовий статус, а саме виправданій, який за своєю сутністю є повністю протилежним статусу підозрюваного, обвинуваченого.

Тому вважаємо, що в разі в разі ухвалення виправдувального вироку єдиним рішенням за п. 1 ч. 4 ст. 373 КПК України 2012 року, а саме щодо раніше застосованих заходів забезпечення, що діяли на момент розгляду справи в суді, буде їх скасування.

Розглядаючи сам механізм поновлення прав, свобод та законних інтересів виправданого, то вкажемо, що даний процес забезпечуватиметься через ч. 2 ст. 535 КПК України 2012 року, де вказано: «Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судові рішення».

Зокрема, до цього висновку нашої уваги привертають погляди М.К. Свірідова [11], Ю.М. Белозерова, В.В. Ніколюка [12], які вказували, що для повної реабілітації виправданого недостатньо проголосити виправдувальний вирок і вручити його копію виправданому. В разі ухваленні такого вироку, суд обов'язково повинен надіслати його копію за місцем роботи, навчання проживання. Крім того, якщо справа мала великий суспільний інтерес, то суд має також повідомити про виправданні особи через засоби масової інформації. Саме це допоможе виправданому поновити своє чесне ім'я перед колективом, де він працює, чи за місцем проживання, навчання.

Дана думка підтримується й вітчизняними вченими галузі кримінального процесуального права, а саме Ю.П. Аленіним. Адже цим науковцем також відмічено, що копія виправдувального вироку на прохання виправданого може бути направлена за місцем роботи, навчання або проживання [13].

Проте у даному випадку додамо, що це має відбуватися не за проханням самого виправданого, а в будь-якому разі, тобто обов'язково. Зокрема, про це прямо вказує Ю.М. Грошевий: «Якщо в ході застосування заходів забезпечення кримінального провадження у виправданого раніше були вилучені документи, цінності чи інші пред-

мети, або був накладений арешт на майно, копія виправдувального вироку повинна надсилатися органам, де знаходяться на збереженні ці документи, цінності, предмети. Потрібно це для їх повернення власнику чи для зняття арешту» [14].

На нашу думку, наведений погляд виглядає доцільними, оскільки саме таким чином забезпечується: 1) вимога щодо виконання судових рішень, в нашому випадку виправдувальний вирок, в повному обсязі; 2) повна реабілітації виправданого. Тобто коли права виправданого будуть поновлені реально шляхом надання йому можливості забрати раніше вилучені речі, документи, інші цінності, чи скористатися майном, на яке накладався арешт.

Однак в даному випадку відмітимо, що при більш детальному аналізі такого порядку поновлення прав виправданого вбачаються певні недоліки. Зокрема, мова йдеться про те, що згідно ч. 2 ст. 535 КПК України 2012 року розпорядження про виконання судового рішення, в нашому випадку – виправдувального вироку, як виду судового рішення (ч. 1 ст. 369 КПК України 2012 року) можливо надіслати лише органам і установам, на які покладено обов'язок виконати судові рішення.

Водночас не слід забувати, що в кримінальному провадженні існує такий запобіжний захід, як особиста порука, що передбачена ст. 180 КПК України 2012 року. Згідно даної норми поручителями виступають фізичні особи, які, отримавши такий статус, додатково наділяються по відношенню до підозрюваного (обвинуваченого) певними обов'язками (ч. 1, 3 ст. 180 КПК України 2012 року). Крім того, за невиконання цих обов'язків, ч. 5 ст. 180 КПК України 2012 року, стосовно них передбачена відповідальність.

При цьому звернемо увагу, що, відповідно до ч. 3 ст. 180 КПК України 2012 року, поручителям роз'яснюється, у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється або обвинувачується особа, а також передбачене за це покарання.

В зв'язку з чим можна також прийти до висновку, що в поручителів може сформулюватися погляд, що дана особа причетна до вчинення кримінального правопорушення.

Все це вказує про те, що за КПК України 2012 року може створитися ситуація: 1) коли третіх осіб (поручителів) наділяють певними обов'язками, але порядок припинення яких у не врегульований; 2) реабілітація виправданого не розповсюджується на поручителів. Тобто вона є неповною. Адже не може бути й мови про поновлення честі і гідності виправданого перед поручи-

телями, коли надіслання їм виправдувальних вироків нічим не передбачено.

Все це й свідчить про конкретну невідповідність порядку виконання виправдувальних вироків позиції вчених з приводу того, що судові рішення має бути виконано в повному обсязі, та, крім цього, раніше наведеним положенням Рекомендацій Res (2003) 17 в частині необхідності чіткого визначення прав та обов'язків третіх осіб при виконанні судових рішень.

Взагалі слід відмітити, що поручителі, як можливі учасники етапу кримінальної процесуальної діяльності по виконанню судових рішень, жодним вченим не згадуються. Навіть К.К. Арушанян, безпосередньо досліджуючи таке питання, як «Проблеми визначення суб'єктів кримінального процесу, що беруть участь на стадії виконання судових рішень» [15], лише відзначає, що «закон не згадує таких суб'єктів виконання судових рішень у кримінальному провадженні, як представник цивільного позивача, представник цивільного відповідача, законний представник неповнолітнього засудженого, перекладач, секретар судового засідання, засуджений іноземець. Тоді як дані особи також приймають участь у провадженні з виконання судових рішень». В подальшому до даного переліку осіб цим вченим додано засудженого [16].

Однак, як ми бачимо, виконання судових рішень у кримінальному провадженні має все ж таки значення для поручителів, оскільки, наприклад, виконання виправдувального вироку стосується припинення раніше накладених на них обов'язків.

В зв'язку з цим, а також з метою: 1) приведення порядку виконання виправдувальних вироків до міжнародних стандартів судочинства, а саме в частині забезпечення належної процедури стосовно прав і обов'язків третіх осіб (поручителів); 2) реалізації погляду вчених з приводу того, що рішення суду в кримінальному провадженні повинні виконуватися в повному обсязі; 3) забезпечення повної реабілітації виправданого, – вважається за необхідним відобразити ч. 2 ст. 535 КПК України 2012 року наступним чином: «Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судові рішення, а також фізичним особам, якщо це стосується їхніх прав, обов'язків чи законних інтересів».

Ключові слова: кримінальний процес, судові рішення, виправдувальний вирок, виконання, права та обов'язки третіх осіб.

Стаття присвячена порядку виконання виправдувальних вироків. Зокрема, акцентується увага на погляді європейської спільноти щодо того, як повинно виконуватися будь-яке рішення суду в правовій державі. З урахуванням цього відбувається аналіз Кримінального процесуального кодексу України, а саме в частині відповідності порядку виконання виправдувальних вироків вимогам європейського співтовариства.

Статья посвящена порядку исполнения оправдательных приговоров. В частности, акцентируется внимание на взгляде европейского сообщества относительно того, как должно выполняться любое решение суда в правовом государстве. С учетом этого происходит анализ Уголовного процессуального кодекса Украины, а именно в части соответствия порядка исполнения оправдательных приговоров требованиям европейского сообщества.

The article is devoted to the procedure of acquittal verdict enforcement. In particular, the attention is paid to the point of view of the European community concerning how any judicial decision should be enforced within in jural state. Subject to the stated the Criminal Procedural Code of Ukraine analysis is being conducted, namely in the part of the correspondence between acquittal verdict enforcement requirements and European community demand.

Література

1. Рекомендації Res (2003) 17 про примусове виконання, прийнятті Комітетом міністрів Ради Європи 9 вересня 2003 року : / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_868.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України прийнятий 13 квітня 2012 № 4651-VI / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Алейніков Г.І. Виправдувальний вирок у кримінальному процесі України / Г.І. Алейніков. – Херсон : Херсон. обл. фонд милосердя та здоров'я, 2007. – С. 8–9.

4. Куйбіда Р.О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: Монографія. – К. : Атіка, 2004. – С. 139.

5. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР: Научно-практический комментарий / Альперт С.А., Бажанов М.И., Битый С.В., Галаган И.С., и др. / Под ред.:

Самаев М.Г. – Киев : Политиздат України, 1974. – С. 361.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. Т. 2 – С. 138.

7. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В.И. Даль. – СПб–М. : Товарищество М.О. Вольфа, 1903–1909. – Т. 3. – 1907. – С. 1063.

8. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. – С.-ПЕТЕРБУРГЪ : Типография Акц. Общ. «Издат. д'Бло, бывшее Брокгаузъ-Ефронъ», 1899. – Т. XXVI. – С. 400.

9. Кримінально-процесуальний кодекс: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Т. Малярєнка, В.Г. Гончарєнка. – К. : «ФОРУМ», 2003 – С. 633.

10. Кучинська П.О., Кучинська О.А. Кримінальний процес України: Навч. посіб. – К. : Прецедент, 2005. – С. 159.

11. Свиридов М.К. Суцність и предмет стадии исполнения приговора – Томск : Том. ун-та, 1978. – С. 113–114.

12. Белозеров Ю.Н., Николук В.В. Исполнение приговора в Советском уголовном про-

цессе : Учебное пособие / Ю.Н. Белозеров, В.В. Николук ; Академия МВД СССР. Московский филиал юридического заочного обучения. – М. : Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1984. – С. 18.

13. Кримінально-процесуальне право України: Підручник / За заг. ред. Ю. П. Алєніна. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2009. – С. 290.

14. Кримінальний процес : Підручник / За ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. – Х. : Право, 2010. – С. 509.

15. Арушанян К.К. Проблеми визначення суб'єктів кримінального процесу, які беруть участь на стадії виконання судових рішень / К. К. Арушанян // Протидія злочинності: теорія і практика: матеріали III міжвуз. наук.-практ. конф. – Київ; Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідорєнка, 2012. – С. 279–283.

16. Арушанян К.К. Реалізація права на захист на стадії виконання судових рішень у кримінальному судочинстві України / К.К. Арушанян // Актуальні проблеми реформування кримінального процесуального законодавства й удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідорєнка, 2012. – С. 320–324.

УДК 347.961

І. Череватєнко,

асистєнт кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

**БЕЗСПІРНІСТЬ ПРАВА ЯК УМОВА
РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ НОТАРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ**

Нотаріат є органом безспірної цивільної юрисдикції, діяльність якого спрямована на охорону й захист прав фізичних і юридичних осіб, має багато спільного із судовою діяльністю, проте здійснюється іншими методами й засобами, які властиві виключно нотаріату, оскільки володіє превентивним (попереджувальним) характером. Предмет нотаріальної діяльності складають лише безспірні справи, на відміну від судової діяльності, предметом якої є спори про матеріальне право, зокрема цивільне й господарське. Безспірні права є об'єктом охорони під час вчинення нотаріусом нотаріального провадження щодо посвідчення таких прав, зокрема в межах вчинення таких нотаріальних дій, як видача свідоцтва про право на спадщину, видача свідоцтва про придбання майна з публічних торгів (аукціонів), видача свідоцтва на частку в спіль-

ному майні подружжя. Суди розглядають справи щодо визнання спірних прав, а відсутність спору зумовлює можливість реалізації нотаріальної компетенції.

Визначальною умовою реалізації нотаріальних повноважень щодо посвідчення прав є їх безспірність, і якщо категорія судового спору вже неодноразово була предметом наукових досліджень, то критерії безспірності цивільних прав, що набувають нотаріального посвідчення, досі не вивчалися. Зазначена тема вперше є предметом спеціального дослідження, яке ґрунтується на положеннях теорії нотаріального процесу, сформульованих у роботах В.В. Комарова, В.В. Баранкової, С.Я. Фурси, Л.К. Радзівської, В.В. Яркової та інших учених.

Визначення критеріїв безспірності прав, які набувають нотаріального посвідчення, є